

FEMEILE ȘI REVOLUȚIA

Kovács Fan Odette face parte dintre timișorenii care n-au ezitat să iasă în stradă pentru a protesta. O luptătoare care și-a pus viața în bătaia puștii. A fost rănită lângă Elba, pe podul de la «Electrobanat», în timpul manifestațiilor din Timișoara, în 19 decembrie 1989. Era tânără și a supraviețuit. (Liza Kratochwill)

K.O.: - Locuiesc în Timișoara, m-am născut în 1968, 10.02, am lucrat ca lăcătuș la Cooperativa „Progresul” și în data de 19 Decembrie chiar eram în concediu. Urmărind toate câte s-au întâmplat atunci, am simțit nevoia să mă alătur, să particip, și eu, la acele evenimente.

L.K.: - Ați fost în Maria?

K.O.: - Da. În Maria am fost în acea duminică, când trebuia să se țină slujba de dimineață la biserică și n-am putut să ajungem până acolo, pentru că au fost foarte mulți soldați și nu ne-au dat voie să ne apropiem de locul acela. S-au adunat foarte mulți oameni și... Nu protestau, dar oamenii erau nemulțumiți că nu știau exact din ce cauză nu ne dă voie să mergem, să participăm la acea slujbă religioasă de dimineață. Era un cordon mare de soldați, care nu ne dădea voie să ne apropiem de locul acela... Deci eu sunt botezată la ortodocși, dar îmi place foarte mult să particip la slujbele de la biserica reformată...

L.K.: - Ce s-a întâmplat în 18?

K.O.: - Eram în concediu și am fost de dimineață să-mi fac niște cumpărături și am ajuns și prin Traian și am văzut că erau multe magazine atunci. Erau devastate și am înțeles că în data de 19 trebuia să se țină niște manifestații. Lumea era revoltată, se vorbea, era revoltată de tot ce se întâmplă în oraș. Și în ziua aceea am fost prin oraș și am plecat acasă. Dar în 19 am fost, tot așa, de dimineață, la cumpărături, și cineva, o prietenă, mi-a zis: „Știi că astăzi, la ora două, se va ține ceva manifestații la «Electrobanat», la fabrică? Dacă vrei, hai să mergem și noi acolo, să vedem și noi ce se întâmplă!” Zic: „Na, hai să mergem!” Deci nu știam noi că în acea zi se va trage și ce se va întâmpla.

L.K.: - Nu ați văzut militari?

K.O.: - Ba, erau foarte mulți. Erau peste tot, în oraș, în centru...

L.K.: - Erau dispuși în dispozitiv?

K.O.: - Erau, da. Și în centru am văzut, și de la Gărzile Patriotice erau, cu puști, chiar m-am gândit: sunt pregătiți, oare ce-au de gând să facă? Mă gândeam că și din cauză că au fost sparte magazinele, toți au auzit că au furat din magazine și probabil că vor să stea de pază să nu se mai fure din magazine, n-am știut exact ce s-a întâmplat.

L.K.: - Unde ați văzut magazine sparte?

K.O.: - Și în Traian, și în centru am văzut, chiar acolo, lângă Catedrală, toate magazinele erau sparte... Deci în Traian au fost sparte magazinele care le-am văzut eu în stația de tramvai. Și ne-am dus, cam pe la unu și ceva, ne-am dus la «Electrobanat», în spate. Și am văzut că mulțimea era adunată în curtea fabricii și am rămas pe pod. Nu ne-am apropiat, că nu ne-am gândit noi, atunci, că o să se întâmple ceva, evenimente neplăcute. Și, când am stat noi pe pod, în timpul acela a trecut un TAB și, trecând el pe-acolo, a trecut în viteză, s-a dus, bănuiesc că, de fapt, acolo, că altă unitate militară nu este decât cea de pe Barițiu. Și, după un timp oarecare, nu m-am uitat la ceas, când s-a întors înapoi, mulțimea a huiduit. Deci TAB-ul acela, care a trecut. Ce-am vrut să vă spun că, și pe pod, la «Electrobanat», era tot un TAB. Și era postat cu pușcă mitralieră și pregătit...

L.K.: - Pregătit să tragă spre mulțime?

K.O.: - ...să tragă spre mulțime și spre mulțimea care voia să iasă din fabrică. Când a fost manifestația aceea. Și eu cu prietena mea, cum eram pe pod... deci din TAB-ul care s-a întors de pe Barițiu s-a aruncat o grenadă din aceea lacrimogenă. Și lumea atunci s-a enervat. A luat

pietre și a aruncat în TAB și atunci, în momentul acela, deci în mulțimea aceea, pe moment, am simțit că mi-e rău. Dar n-am știut că eu, de fapt, am fost împușcată. Și mi s-a făcut rău, și m-am lăsat așa, jos, și m-am sprijinit cu spatele, că eram pe pod.

L.K.: - Pe care pod erați?

K.O.: - Eram pe podul de la Piața din Iosefin. Deci chiar în spatele pieței.

L.K.: - Ați ajuns acolo cu mulțimea în traseu?

K.O.: - Nu. Erau niște oameni care-i așteptau, deci să vadă ce se întâmplă la ora 2.00 cu manifestația. Probabil că toți voiau să se alătoreze celor din fabrică. Și am simțit...

L.K.: - Dar nu s-a auzit?

K.O.: - Nu s-a auzit, probabil și din cauza gălăgiei, a mulțimii, nu s-a auzit. Și n-am știut. Deci pe partea asta, unde am fost eu împușcată, nu mi-a curs sânge. Deci nu mi-am dat seama. Eram în pulovăr foarte gros. Și am simțit că mi-e rău, dar nu mi-am dat seama din ce cauză. Și, atunci, când m-am sprijinit cu spatele, prietena mea zice: „Măi, dar ți-e îți curge sânge! Preci tu ai fost împușcată!”.

L.K.: - Se vedea?

K.O.: - Da, în spate mi-a făcut o gaură mai mare. Și, atunci, mulțimea...

L.K.: - Unde v-a rănit?

K.O.: - În umăr, în omoplat și s-a întors și-a ieșit prin spate. Și, atunci, mulțimea a strigat: „Huooo! Criminalilor! Ne omorâți!” Și mulțimea din fabrică, cum știa de aici erau pe pod și au strigat că o femeie a fost împușcată, au deschis porțile și au ieșit afară. Și, atunci, un domn din fabrică m-a luat pe brațe și m-a dus înăuntru, la dispensar. Și acolo mi s-a acordat primul ajutor și, la nici cinci minute...

L.K.: - Erați conștientă?

K.O.: - Am fost conștientă până când m-au dus... deci m-au dus, prima dată, la Spitalul Județean și acolo, din cauză că n-au avut aparatele pentru plămân, m-au dus la „Victor Babeș”. Și acolo am fost operată de urgență.

L.K.: - Cine v-a operat?

K.O.: - Domnul doctor Hudișteanu.

L.K.: - Cât timp ați fost internat?

K.O.: Din 19 până în 10 februarie. Atunci am cerut să mi se facă ieșirea din spital. Din câte am înțeles eu, nu mă pricep, a fost un pistol mitralieră. Că ei așa au spus, deci am auzit că au venit din fabrică și mi-au zis că, dacă m-ar fi împușcat cu gloanțe dum-dum, aș fi murit precis. Dar ei spun că m-au împușcat cu un pistol-mitralieră. Și mi s-a spart omoplatul și patru coaste, mi-au scos o parte din plămân și am avut hematoame, un hematom destul de mare, și am avut ceva complicații atunci și la inimă.

L.K.: - Astăzi cum vă simțiți?

K.O.: - Chiar acum am fost să-mi iau un bilet de internare, că mă simt... nu știu, tot mai rău mă simt, am probleme și cu respirația, și atunci am luat și o boală, din cauza transfuziei de sânge, am luat virusul hepatitei C... deci știți cum îi, la urgențe și la rezezeală nu s-a mai făcut analiză de sânge. După aceea mi-au zis că ei n-au mai garantat că eu o să supraviețuiesc, dar...

L.K.: - De ce? Era atins din plămân?

K.O.: - Da. O parte din plămân a fost extirpat atunci, patru coaste atinse, omoplatul e praf, deci mi-a fost spart, deci mi-au scos așa un pumn de schije, știți, cum s-a împrăștiat în corp. Și un hematom mare am avut la plămân.

L.K.: - Ați fost în străinătate să vă tratați, să vă recuperați?

K.O.: - Nu. Deci eu am cerut, dar nu. Au zis că nu au fonduri și-atunci nu s-a mai dat așa mare importanță.

L.K.: - Și beneficiați de indemnizație, ați fost despăgubită?

K.O.: - Da. Am fost despăgubită și beneficiaz de indemnizație.

L.K.: - Părerea dumneavoastră, acum, după 20 de ani, ce s-a întâmplat atunci? După 18 n-ați mai putut să fiți în contact cu ceea ce se întâmplă, dar ce s-a întâmplat atunci, în spital, ați putut observa, ați auzit ceva? Incidente au fost? Persoane care să vă întrebe ce și cum, unde ați fost și ce-ați căutat în stradă?

K.O.: - Deci la Județean când am fost internată și de-atunci, când mi-aduc aminte, credeți-mă, sunt foarte supărată pe medicul care atunci m-a luat în primire, mi-a vorbit foarte urât, nu mai știu, atunci, exact cine a fost în data de 19, aș fi foarte, foarte fericită dacă aș mai sta o dată de vorbă cu domnul acela...

L.K.: - În 19?

K.O.: - Da.

L.K.: - La ce oră ați ajuns?

K.O.: - La două, două jumate, deci imediat după ce s-a întâmplat incidentul. Mi-a vorbit foarte urât și nu cred că am meritat, pentru că, în primul rând, trebuia să mă considere un pacient, trebuia să mă considere un om, nu cum mi-a vorbit, că suntem „huligani”, și s-a purtat foarte urât cu mine... Era un medic mai în vârstă. Deci mi-a zis că: „Ce-am căutat acolo?!”... mi-a vorbit foarte urât, s-a purtat foarte urât cu mine, cum m-a consultat, și vorbele lui nu trebuiau să fie... de la un medic care nu are niciun drept să judece... și norocul meu a fost că nu am rămas acolo. C-am înțeles, după ce am ajuns la «Victor Babeș», după ce am ieșit, c-am fost în perfuzie, că s-au... deci au împușcat toți pacienții care au ajuns cu plăgi împușcate în spital, și la «Victor Babeș» am fost foarte bine tratată. Doctorul care m-a luat în primire și domnul doctor Anghel s-au purtat foarte frumos cu mine și m-au îngrijit, mi-au dat toate îngrijirile de care am avut nevoie și deci au avut mare grijă de noi. De toți care am fost acolo. În salon cu mine a mai fost o fată, o femeie, nu-i mai știu exact numele de familie, o cheamă Moni; au fost, iarăși, la etajul I, tot pacienți care au fost împușcați; eu am avut parte de îngrijiri foarte bune acolo, deci pot să spun că am fost foarte bine îngrijită la «Victor Babeș». Și s-au întâmplat și acolo multe evenimente, s-a tras dinspre pădure înspre spital, deci au avut loc și acolo mai multe evenimente. S-a tras înspre spital, au intrat și gloanțe înăuntru, pe geam, chiar mama mea a fost în ziua aceea cu mine, eu încă eram... am avut un dren, știți, și perfuzii, și m-au deconectat și m-au băgat sub pat, că, vă spun, cum s-a tras dinspre pădure, au intrat gloanțele înăuntru, pe geam. Și-atunci, mama mea m-a luat și m-a pus pe o saltea și m-a băgat sub pat. Ca să fiu în siguranță, acolo. Nu mai știu exact în ce dată. Oricum, după 20 Decembrie. Deci eu așa spun: după părerea mea, mulțimea a fost sătulă de tot ce s-a întâmplat până atunci, de toate nedreptățile de care a suferit, deci toată frica aia, că-ți era frică să spui un cuvânt, îți era frică să spui că ești nemulțumit de viața pe care ai dus-o, și eu așa, după părerea mea, că mulțimea de-aia a ieșit. Pentru că am fost sătui de a fi privați de libertatea de a ne exprima, de a trăi după cum sunt și alte țări. Doream să fim liberi, să ne putem exprima nemulțumirea, de un trai mai bun sau o viață mai decentă.

L.K.: - Ați fost și la proces citată?

K.O.: - Da, am fost. La București. Numai la București. Am fost o dată la Timișoara, atunci când s-a ținut prima dată la Timișoara, dar din cauză că n-a fost prezent avocatul celor în cauză, nu s-a ținut. Și am mai fost de două ori la București.

L.K.: - Aveți încredere în justiție, astăzi?

K.O.: - Nu. Eu cred că, atunci, în ziua de 19, nu cred că Armata a tras. Deci eu am fost acolo pe pod și am văzut că nici din TAB nu s-a tras, nici de către cel care a fost atunci pe TAB-ul care...

L.K.: - Aia erau în mișcare? Ce făceau în acel moment? Stăteau acolo, în poziție?

K.O.: - Cel de pe pod, în acel moment, a fost poziționat spre fabrică. Deci de pe pod era direcționat să tragă înspre fabrică. Dar nu cred că acel soldat a tras. Toată lumea cu care am vorbit, ei așa spun: că de pe cantina Fabricii „Electrobanat” s-a tras. Deci un om, atunci, a fost acolo și a tras.

Întocmind, recent, o situație statistică privind urmările represiunii sângeroase de la Timișoara din Decembrie 1989, începând cu 16 până în 26.12.1989, din evidențele spitalicești ale Procuraturii Militare și din dosarele de care dispune Centrul de Cercetare, Documentare și Informare Publică al Memorialului Revoluției, reiese că, din totalul răniților prin împușcare, în orașul Timișoara, 52* au fost femei, respectiv tinere aflate în pragul majoratului sau care au trecut de majorat și femei de vârstă a doua. Au supraviețuit:

1. Clipa Silvia – 50 de ani, contuzie toracică prin lovire, în 16.12.1989, lovită în Piața Maria;
2. Nagy Rozalia – 20 de ani, plagă împușcată membru inferior, în 17.12. 1989, în timp ce se deplasa pe Calea Girocului;
3. Opeltz Maria – plagă împușcată în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Calea Lipovei;
4. Pojar Gabriela – 19 ani, plagă împușcată membru inferior, în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Str. Ialomîța;
5. Diaconu Veronica – plagă împușcată, în 17.12.1989, nu se cunosc împrejurările;
6. Păleanu Lena Maria – 59 de ani, plagă împușcată membru inferior, în 17.12.1989, în timp ce se afla în Piața Operei;
7. Pârvan Ioana – 38 de ani, plagă împușcată membru inferior, în 17.12.1989, rănită în timp ce se afla în Piața Operei;
8. Luca Georgeta- 33 de ani, leziuni prin pătrunderea intraoculară a unei schije, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Calea Girocului;
9. Untilă Corina Daniela – 18 ani, rănită în abdomen și torace, duminică, 17.12.1989, în timp ce manifesta la Băile Neptun – Podul Decebal;
10. Radu Margareta – 54 de ani, plagă transfixiantă coapsă dreaptă, împușcată în 17.12.1989, în timp ce se afla sub poarta imobilului în care locuia, vizavi de Cinema „Parc”;
11. Hauder Elza – 49 de ani, plagă transfixiantă torace și braț drept și șoc traumatizant, rănită în 17.12. 1989, dinspre unitatea militară Calea Lipovei, în timp ce se afla lângă alimentara;
12. Toda Angelica – 20 de ani, vânzătoare, plagă transfixiantă gambă, rănită în piciorul stâng, prin împușcare, în seara de 17.12.1989, la intersecția Calea Șagului cu Reșiței, în dreptul magazinului de electrice – Piața 1 Mai;
13. Toma Angelica – 20 de ani, funcționară, plagă împușcată membru inferior, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta în Piața Operei;
14. Tako Titina – 36 de ani, plagă împușcată membru inferior, rănită în timp ce se afla pe Bulevardul Revoluției;
15. Doboșan Danca – 18 ani, plagă împușcată membru superior, rănită în 17.12.1989, în timp ce se deplasa pe Bulevardul Republicii;
16. Gyenics Simioana – 36 de ani, plagă împușcată cu retenție de corp străin în coapsa stângă, rănită în 17.12.1989, la intersecția Calea Girocului cu Lidia;
17. Mariana Mișcov – 37 de ani, rănită în picior, în noaptea de 17.12.1989, pe casa scării a blocului în care locuia – Calea Girocului;
18. Căndea Angelica Aurelia – plagă împușcată, rănită în 17.12.1989, în Calea Girocului;

* Din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timișoara, datat 04.11.1997 – dosarul aflat în atenția colonelului magistrat Dan Voinea – șeful Secției Parchetelor Militare București – cuprinde o listă cu 296 de părți vătămate (răniți) pe raza orașului Timișoara, dintre care 54 de sex feminin, în perioada 16-22. Însă un alt tabel al Procuraturii Militare arată că, pe raza orașului Timișoara, în perioada 16-26 Decembrie 1989, au fost înregistrați 355 răniți, ceea ce înseamnă că și numărul persoanelor de sex feminin rănite a fost ceva mai mare de 54.

19. Drăghici Erika – 22 de ani, plagă prin împuşcare în coapsă, împuşcată în timp ce manifesta pe Calea Aradului;
20. Mariana Farcău – rănită în brațul drept, în 17.12.1989;
21. Cimpoeru Maria- rănită prin împuşcare, în 12.12.1989, la Podul Decebal-Piața Traian;
22. Facaşciuc Viorica- rănită în 17.12.1989 la Podul Decebal;
23. Pistriceanu Adriana- 18 ani, plagă împuşcată membru inferior, în timp ce manifesta, în 17.12.1989, în timp ce manifesta în Piața Libertății;
24. Lazăr Lidia- 20 ani, plagă împuşcată abdomen, în 17 Decembrie 1989, în timp ce demonstra la Catedrală;
25. Vințan Paraschiva- 17 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.89 în timp ce se deplasa prin Piața Operei;
26. Lengyel Daniela- 17 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.89, în timp ce demonstra la Podul Decebal;
27. Gherasim Doina – 25 de ani, plagă împuşcată abdomen, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta între Podul Decebal și Piața Traian;
28. Nedelea Paulina-24 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12. 1989 între Complexul Studentesc și Calea Girocului;
29. Madoși Ana- 36 de ani, plagă împuşcată membru superior, rănită duminică, 17.12.1989, în perimetrul: Operă-Catedrală- Politehnică;
30. Birca Milana- 51 de ani, plagă împuşcată membre inferioare,rănită în 17.12.1989,în timp ce se deplasa pe lângă Catedrală spre Piața Libertății;
31. Panduru Domnica- 25 de ani, plagă împuşcată, în 17.12.1989, când participă la demonstrațiile de la Catedrală;
32. Poja Ecaterina – 20 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.1989, când manifesta pe Calea Lipovei;
33. Potrochir Lucica – 31 de ani, plagă împuşcată în 17.12.1989, în timp ce se deplasa pe Calea Lipovei;
34. Sava Elena – 35 de ani, plagă împuşcată membru inferior,rănită în 17. 12, când se deplasa în Piața Traian;
35. Lazăr Lidia- 20 de ani, plagă împuşcată abdomen, în 17.12.1989, în timp ce demonstra la catedrală;
36. Dumitreanu Carmen Dana- rănită tot în 17.12.1989, la catedrală;
37. Berghiu Rozalia- 61 de ani, plagă împuşcată membru inferior, împuşcată, în 17.12.1989, lângă locuința din Calea Lipovei;
38. Criste Monica- 26 de ani, casnică, plagă împuşcată torace, în 17.12.1989,în fața locuinței din Calea Lipovei;
39. Bugulecea Angelica- 27 ani, plagă împuşcată abdomen, rănită în 17.12.1989, în timp ce se ieșea din magazinul la care lucra, în Calea Lipovei;
40. Ilie Clara- 66 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17 12.1989, în timp ce se deplasa pe Calea Girocului;
41. Mitreșan Elena- 35 de ani, plagă tăiată facial, în 17.12.1989, nu se cunosc împrejurările;
42. Rusu Alexandra- 21 de ani, plagă împuşcată membru superior, rănită în 18.12.1989, nu se cunosc împrejurările;
43. Huțanu Crenguța- 22 ani, leziuni traumatice la cap, șoc depresiv, rănită în 18.12.1989, în timp ce se afla pe treptele Catedralei, în primele rânduri ale manifestanților, când o amfibie și-a îndreptat ureaua spre protestatari și a tras în plin; a fost salvată de ceilalți manifestanți fiind adăpostită în holul Catedralei;

44. *Metea Liana – 20 de ani, plagă împușcată membru inferior, rănită în 19.12.1989, la intersecția Bulevardul Tinereții cu Bulevardul Decebal;*
45. *Biliuță Florica- 23 de ani, plagă veche împușcată coapsă stângă, rănită în 19.12.1989, în timp ce demonstra pe Calea Buziașului, spitalizată după 22 (nu s-a prezentat la spital de frică);*
46. *Aciubotăriță Mariana- plagă cranio-cerebrală, împușcată în locuința sa din str. Borzești de persoane necunoscute, internată între 23.12.1989 și 15.02.1990, la Spitalul Județean;*
47. *Crișan Doina -43 de ani, plagă împușcată membru superior, rănită în 17.12.1989, în drum spre casă;*
48. *Mazilu Mihalea- 22 de ani, plagă contuză cu fractură frontală stângă;*
49. *Magyar Rozalia- 45 de ani, plagă oculară; a manifestat între 16-23.12.1989, și a fost rănită, în 23.12.1989, în timp ce asigura, ca asistent medical, serviciul de ambulanță la Clinica de Pediatrie a Spitalului de Copii, în timp ce se trăgea asupra unității sanitare. Cioburile ferestrei cauzate de un glonț i-a rănit fața și ochiul;*
50. *Marin Otilia- 20 de ani, plagă transfixiantă antero-posterioară și fractură braț drept, a fost rănită, în 23.12.1989, în timp ce lucra ca asistentă la Spitalul nr.3 pentru Copii;*
51. *Adriana Palcău- 34 ani, plagă împușcată abdominală, rănită în 24.12.1989, în locuința sa din Timișoara, Bulevardul Revoluției din 1989, după ce în perioada 16-22 Decembrie a participat la manifestările din fața Comitetului Județean de partid;*
52. *Utan Stela – plagă împușcată abdomen, rănită în 25.12.1989 de persoane necunoscute.*

A consemnat Liza **Kratochwill**